

Ирина Субојић

Приказ књиџе
АРХИТЕКТОР ВИСОЧАЙШЕГО ДВОРА.
»АРХИТЕКТОР КРАСНОВ –
УДИВИТЕЛЬНЫЙ МОЛОДЕЦ...«

Аутори: Николай Калинин, Александар Кадијевић,
 Марина Земљаниченко

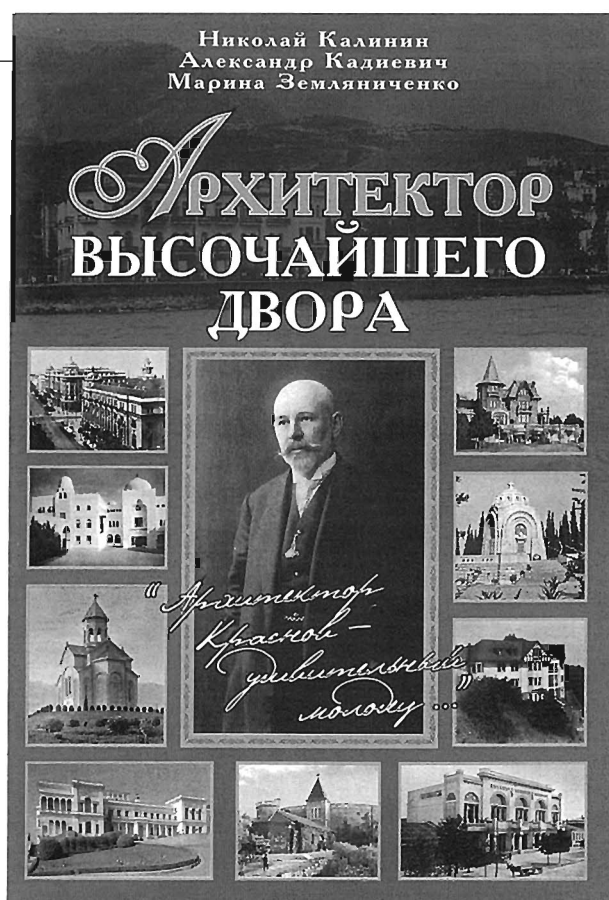
Назив књиџе: Архитектор Высочайшего Двора.
»Архитектор Краснов – удивительный молодец...«
 (Архитекта Двора Његовога Величанства.
»Архитекта Краснов – изузетна личност «...»)

Издавач: Бизнес–Информ, Симферополь, 2003.

Књига је издата на руском језику, 198 страна са црно-белим илустрацијама.

Садржај: Реч издавача; Преговор уредника; Увод; Животни пут, 1864–1939; Стваралачко наслеђе: 1) Крим 1887–1919; 2) Југославија 1922–1939; резимеи на руском, српском, енглеском, француском и немачком језику; Библиографија; Индекс имена; Прилози: 1) Списак радова Н. П. Краснова, предат 1913. године Царској Петроградској Академији уметности; 2) Кратки речник архитектонских термина.

Књига посвећена архитекти Николају Петровичу Краснову (1864–1939) представља резултате дугогодишњих истраживања Николаја Н. Калињина, др Александра Кадијевића и Марине А. Земљаниченко. Први пут се опсежно и целовито говори о градитељу који је на почетку 20. века променио изглед Јужне обале Крима, у и код Јалте, као што је у Београду пре свега, а потом и у другим градовима Србије и Црне Горе, оставио трајни белег репрезентативним здањима којима је млада југословен-

ска држава учвршћивала идеју своје државотворности, како пише Кадијевић. Оваква књига се дуго чекала у Русији – из познатих разлога. Претходила јој је монографија под називом *Романови и Крим*, објављена 2002. године, истих руско-украјинских истраживача, али је карикатура која је недостајала за потпуно сагледавање Красновљевог опуса представљало управо југословенско раздобље његовог живота и рада, до сада недовољно познато ван границе наше земље. Утолико је ова књига драгоценија

као мост међу културама, и као један од бројних беочуга који помажу пунијем разумевању контекста у којем се одвијао и рани руски и касни југословенски опус Николаја Краснова и разлога који су га довели до престижног места у српској архитектури до Другог светског рата.

За историју југословенске архитектуре, грађевинарства и културе уопште, након ове књиге постаје јаснији амбијент у којем се развијао и у којем је радио Краснов на Криму што ће све касније утицати на његов живот и на даљу судбину – најпре у Русији, а потом и у Југославији. Он је као сасвим млад архитекта тек окончаног Московског универзитета, са само 23 године, дошао на Крим у пролеће 1887. (аутори нису установили шта се дешавало у његовом животу између 1885. и 1887. године) и већ у јесен 1887. године, решењем Градске управе, постаје главни градитељ Јалте. То му је отворило изванредне могућности за рад, имајући у виду да се Јалта управо тада брзо развијала, модернизовала и добијала изглед престижног летовалишта европског ранга. Јалта и њена околина Јужнога Крима, због лепоте природе, благе климе, али и због романтичарске залуђености бајковитом егзотиком татарске и уопште источњачке културе, били су омиљено место одмора целе царске породице и сходно томе – готово целе руске аристократије, угледних уметника, књижевника, научника и богатих индустријалаца, трговаца и банкара. (Није случај, већ је историјски след одлучио да управо Јалта буде изабрана за место у којем ће се велике вође – победници договарати о подели Европе и света након Другог светског рата.) Николај П. Краснов је добијао једну поруџбину за другом: радио је виле и мање дворце, потом све већа и значајнија здања, школе и санаторијуме, градио је цркве и џамије, иконостасе и стамбене зграде, био је ангажован за урбанистичка решења центра Јалте као монденског летовалишта, радио је на пејзажној архитектури, на изградњи градских хотела, продавница, првог биоскопа (који се тада називао *електрошештар*), све до последњег великог дворца *Ливадија*. Овај дворца царске породице Романових сачуван је од насилног, идеолошког рушења захваљујући стручњацима који су у одсутном тренутку изнели аргументе да се ради о здању од историјског и уметничког значаја. Последње Красновљево дело на Криму је санаторијум *Масагра* који је носио име Царице Александре Фјодоровне: пројектовао га је између 1915. и 1916. године и за њега добио своје последње, велико признање. (Санаторијум је порушен у земљотресу 1927. године.)

Угледни житељи и посетиоци Јалте били су пријатељи и поштоваоци Краснова – од византолога Никодима Павловича Кондакова, који га је препоручио за члана Научно-уметничке комисије за израду пројекта рестау-

рације старог дворца Бахчисарајских ханова, до славног писца Антона Чехова који је у *Кримском куриру* – сасвим неочекивано за њега – хвалио Лечилиште Суук-Су које је Краснов управо подигао. Његови клијенти су наследници чувеног фабриканта порцелана М. С. Кузнецова, породице Булгакова, Берта-Делагарда, Кочубеја, Татаринових, Јарцева, Шапошњикових, др Богдановича... Поред тога што је радио пројекте за породицу цара Николаја Другог, његови наручиоци су били велики кнезови Петар Николајевич, Георгиј Михаилович, Александар Михаилович, велика књегинја Анастасија (Стана) Николајевна, кћи црногорског кнеза Николе Петровића Његоша, књегинје Барјатинска, Гагарин, Воронцов, кнезови Јусупови, Долгоруки, гроф Апраксин, и многи други. На списку приложеном у књизи – очевидно непотпуном – наведен је 61 реализован пројекат у Јалти. (У књизи, нажалост, недостаје исти такав списак за његове остварене пројекте у Југославији). Разуме се да је Краснов до краја живота остао убеђени монархиста и разуме се да је његова јалтска прошлост цењена у Београду, чак и када по локалним законима није могао да потпише своје радове. Разуме се, такође, да је и сам тежио да доспе, и да је доспео не само до руских, већ и до високих кругова југословенског друштва, али је и романтичарски маштао да се врати на Крим.

У књизи троје аутора читамо да зенит славе Н. П. Краснова није дуго трајао: између 1911. и 1913. године добио је највеће поруџбине, звања, награде, ордења, био је имућан и био је велики борац. »Само победницима не суде«, писао је, али вихори ратова и револуција су неумољиви: доспео је без икаквих материјалних средстава најпре до Малте, где је живео у избеглиштву од 1919. до 1922. и одакле је сачувано само неколико његових цртежа, скица, акварела. Ликовним стварањем се и касније радо бавио.

Монографија троје истраживача о Краснову упућује на изворе којима се *архитекта Двора Његовоја Величанства*, како су га звали, надахњивао и на значај који је он имао као иноватор технолошких поступака. Управо у тој повезаности коришћења елемената историјских стилова, модерне структуре и нове декоративности здања, стручњаци виде Красновљеву превасходну вредност. Романтичарски утицај оријентализма постојао је и раније у архитектури Крима, пре доласка Краснова, али са његовим радом он добија нове особености: Краснов предлаже коришћење мање скупочених материјала и нуди свој изум – одливање декоративне пластике састављене од мешавине гипса, лепка, вазелина, што даје сјај и патину старог фајанса. Кондаков је писао да у Красновљевом опусу маварска орнаментика, на пример, није површно коришћена, па тако и злоупотребљена као што је то било у

тадашњој Европи краја века, већ да је архитекта унео праве технолошке иновације у модерну структуру својих здања.

Тако се на његовим конструкцијама укрштају национално-романтичарски Ар-Нуво и умерени модернизам, са обилато коришћеним елементима историзма узетим из византијске, јерменске и грузијске архитектуре, италијанске ренесансе и неогрчког стила, старих татарских кућа, декорација двораца Бахчисарајског хана, сараценских владара Сирије и Египта, арапског духа Магреба. У тој провали еkleктичних елемената најразличитијих изворишта, која објашњавају синкретизам и идеологију времена, можда је најегзотичнија декорација рађена за дворец *Кореиз* који је Краснов реконструисао и проширио за кнеза Феликса Феликсовича Јусупова: на вратима свечаног улаза постављене су скулптуре лавова израђене од теракоте, рад италијанског вајара А. Мориђија као тродимензионалне реплике слике Витореа Карпача *Лав светлости Марка*. За истога наручиоца Краснов је израдио и нови, ловачки дворец *Кокози* (што на татарском значи *црвено око*). Данас се то место назива Соколиное, а замак, који је и остарелог кнеза у изгнанству подсећао на фантастичне приче из циклуса *Хилгау и једне ноћи*, сада је запуштено, тужно место које ни по чему не личи на једно од најчудеснијих остварења руске архитектуре на прелазу 19. у 20. век. Доласком Краснова у Београд тај његов оријентални фантазам није пресахао: са пртљангом царског архитекта, са искуством рада на кримским дворцима, са широким дијапазоном знања и умећа, он је веома брзо почео да ради са групом других уметника на програму Маузолеја на Опленцу, али и на реализацији украшавања Дедињског двора краља Александра, посебно његовог подрумског дела. Ту су дух старог Крима и његова источњачка машта, средњовековни Кремљ и јарка обојеност, унутрашње мермерне фонтане и распричаност сликане декорације стопљени са осећајем интима и удобности, умереног луксуза и тражене мистичности.

У књизи *Архитектура двора Његовога Величанства* приказани су сви најзначајнији пројекти Николаја Краснова

у нашој земљи, како они реализовани, тако и они сачувани само у документима Историјског архива Београда, Архива Србије и Црне Горе или Музеја архитектуре при Музеју науке и технике. Др Александар Кадијевић, који се у оквиру својих истраживања са посебним успехом бавио руским архитектама у нашој средини где је и Николај Краснов добио истакнуто место, пажљиво тумачи стилске особености Красновљевог рада почев од првих пројеката за курсалу у Бањи Ковиљачи, преко репрезентативних и помпезних здања Београда (Народна скупштина, министарства, двор...), Ужица, Чачка, Цетиња, до споменика на Ловћену, у Власотинцима, капели на Зејтинлику и до последњег пројекта за острво Видо. Аутор високо оцењује остварења Николаја Краснова и сматра да је он уз Милутина Борисављевића, Светозара Јовановића и Димитрија Лека, био најзначајнији представник академског историзма у српској архитектури између два светска рата: за Краснова се време било зауставило, или – тачније – живео је и радио у неким далеким прошлим временима, са анахроним концепцијама у које је био убеђен а које су погодивале званичном укусу младе државе и њеног владара јер су их идентификовали са велелепним градовима ранијих епоха.

Књига је врло добро илустрована старим, драгоценим и новим, функционалним снимцима, у луксузном повезу и пажљиво израђеном прелому који призива кофронтацију у језику, смислу и значењу. Можемо само жалити што резимеи, посебно на српском језику, нису пажљивије преведени.

Књига је позитивистички писана као права класична монографија која не уноси критичку радикалну димензију нити питања везана за креативност једне личности ставља у шири контекст времена, простора, психо-социополитичког окружења. Концентрисана на остварења, она показује ширину Красновљевог опуса и подсећа нас на огроман недостатак монографија многих других стваралаца, посебно оних који су своју креативност даровали различитим културама, какви су били руски архитекти емигранти.